

Greiðslur til framleiðenda

GREIÐSLUFYRIRKOMULAG TIL MJÓLKURFRAMLEIÐENDA

Samkvæmt búvörulögum ákvarðar Verðlagsnefnd búvara lágmarksverð fyrir mjólk sem afurðastöðvum er skylt að greiða til mjólkurframleiðenda fyrir mjólk framleidda innan greiðslumarks (8. gr. laga nr. 99/1993). Lágmarksverð skal „...miðast við 1. flokks mjólk með skilgreindu efnainnihaldi..“ sem lengi hefur verið skilgreint sem meðaltal fitu- og próteininnihalds mjólkur síðastliðin þrjú verðlagsár hverju sinni. Gæðakröfur sem 1. flokks mjólk þarf að uppfylla eru skýrðar í sérstökum kafla síðar í ársskýrslunni. Fyrir utan tekjur vegna sölu mjólkur til afurðastöðva fá mjólkurframleiðendur greiðslur samkvæmt samningi ríkis og bænda um starfsskilyrði nautgriparæktar.

GREIÐSLUR AFURÐASTÖÐVANNA

Lágmarksverð, fyrir 1. flokks mjólk innan greiðslumarks, tekur breytingum samkvæmt ákvörðunum verðlagsnefndar búvara og ef breytingar verða á skilgreindu efnainnihaldi í upphafi hvers verðlagsárs. Frá 1. desember 1993 hafa afurðastöðvar greitt framleiðendum eftir fitu- og próteininnihaldi mjólkur. Greiðslur hafa skipst jafnt á fitu og prótein frá 1. janúar 2014; 50% fyrir fitu og 50% fyrir prótein. Lágmarksverð mjólkur og skipting þess á efnabætti, frá 1. janúar 2021, eru sýnd í töflu 11.

Tafla 11. Lágmarksverð mjólkur og breytingar þess frá árinu 2019; Lágmarksverð og verð á efnabætti:

Gildir frá	Skýring	Lágmarksverð	Viðmiðunarmjólk		Verð á efnabátt		Verð á einingu	
		krónur / lítra	Fita	Prótein	Fita	Prótein	Fita	Prótein
1.1.2021	Ný viðmiðunarmjólk	97,84	4,19%	3,39%	48,9200	48,9200	11,6754	14,4307
1.4.2021	Hækkun verðs	101,53	4,19%	3,39%	50,7650	50,7650	12,1158	14,9749
1.12.2021	Hækkun verðs	104,96	4,19%	3,39%	52,4800	52,4800	12,5251	15,4808
1.1.2022	Ný viðmiðunarmjólk	104,96	4,21%	3,39%	52,4800	52,4800	12,4656	15,4808
1.4.2022	Hækkun verðs	111,89	4,21%	3,39%	55,9450	55,9450	13,2886	16,5030
1.9.2022	Hækkun verðs	116,99	4,21%	3,39%	58,7950	58,7950	13,8943	17,2552
1.12.2022	Hækkun verðs	119,77	4,21%	3,39%	59,8850	59,8850	14,2245	17,6652
1.1.2023	Ný viðmiðunarmjólk	119,77	4,23%	3,40%	59,8850	59,8850	14,1572	17,6132
1.4.2023	Hækkun verðs	124,96	4,23%	3,40%	62,48000	62,4800	14,7707	18,3765
1.7.2023	Hækkun verðs	126,20	4,23%	3,40%	63,1000	63,1000	14,9173	18,5588
1.10.2023	Hækkun verðs	129,76	4,23%	3,40%	64,8800	64,8800	15,3381	19,0824
1.1.2024	Ný viðmiðunarmjólk og hækkun verðs	132,68	4,23%	3,39%	66,3400	66,3400	15,6832	19,5693
1.10.2024	Hækkun verðs	136,30	4,23	3,39	68,1500	68,1500	16,1111	20,1032
1.1.2025	Ný viðmiðunarmjólk	136,30	4,23	3,38	68,1500	68,1500	16,1111	20,1627
17.2.2025	Hækkun verðs	136,93	4,23	3,38	68,4650	68,4650	16,1856	20,2559
12.5.2025	Hækkun verðs	139,53	4,23	3,38	69,7650	69,7650	16,4929	20,6405
1.9.2025	Hækkun verðs	141,13	4,23	3,38	70,5650	70,5650	16,6820	20,8772
17.11.2026	Hækkun verðs	141,39	4,23	3,38	70,6950	70,6950	16,7128	20,9157
1.1.2025	Ný viðmiðunarmjólk	141,39	4,21	3,37	70,6950	70,6950	16,7922	20,9777
5.2.2026	Hækkun verðs	142,65	4,21	3,37	71,3250	71,3250	16,9418	21,1647

GREIÐSLUR FYRIR MJÓLK SEM FRAMLEIDD ER UMFRAM HEILDAR GREIÐSLUMARK

Mjólk sem framleidd er umfram heildargreiðslumark og er unnin af afurðastöðvum skal samkvæmt Búvöru-
lögum seld erlendis á ábyrgð afurðastöðvar og framleiðanda. Greiðslur afurðastöðva fyrir mjólk sem
framleidd er umfram greiðslumark eru því háðar ákvörðun afurðarstöðva hverju sinni.

Á fundi stjórnar Auðhumlu 25. janúar 2019 var ákveðið að frá 1. mars 2019 verði grunnverð fyrir
umframmjólk 29,00 krónur á hvern lítra og að grunnverð fyrir umframmjólk frá hverjum framleiðenda taki
síðan breytingum í samræmi við almennar reikniaðferðir vegna efnainnihalds, mögulegra verðfellinga og
gæðaálags. Verð fyrir umframmjólk sem samþykkt hafa verið á fundum stjórnar Auðhumlu frá janúar 2019
og gildistími verðákvæðana koma fram í töflu 12 hér á eftir:

Tafla 12. Verð Auðhumlu fyrir umframmjólk frá 1. mars 2019:

Verð á umframmjólk gildir frá	Verð, kr/ltr
1.mar.19	29
1.ágú.20	20
1.apr.21	25
1.feb.22	31
8.apr.22	70
1.maí.22	80
1.ágú.22	100
1.jan.23	90
1.jan.24	85

Á stjórnarfundum 26. febrúar 2026 ákvað stjórn Auðhumlu svf. að mjólk umfram heildar greiðslumark árið
2026 verði óbreytt eða 85 kr á hvern innlagðan lítra. Einnig var samþykkt að verðið skuli gilda þangað til
annað verður ákveðið, en muni ekki lækka á verðlagsárinu 2026. Loks að taka skuli tillit til efnainnihalds
mjólkurinnar líkt og hefðbundið er og út frá þessu verði skal jafnframt reikna gæðaálag og verðfellingar.

GREIÐSLUR RÍKISSJÓÐS

Í samningi um starfsskilyrði nautgriparæktarinnar er tiltekið hve háar fjárhæðir skuli greiða til stuðnings
nautgriparæktar á hverju ári. Heildarfjárhæðir sem ríkið greiðir eru fastar upphæðir á hverju ári samnings-
tímans óháð heildargreiðslumarki. Af því leiðir að hækki greiðslumark, þá lækka greiðslur á hvern lítra
þegar stuðningurinn dreifist á fleiri lítra.

VIÐMIÐUNARMJÓLK

Efnainnihald viðmiðunarmjólkur er meðalefnainnihald í mjólk á landinu síðustu þrjú verðlagsár. Ný
viðmiðunarmjólk er reiknað fyrir hvert ár. Efnainnihald viðmiðunarmjólkur árið 2025 var 4,23% fita og
3,38% prótein. Fyrir árið 2026 er efnainnihald viðmiðunarmjólkur 4,21% fita og 3,37% prótein.

ÞRÓUN Á GREIÐSLUM TIL MJÓLKURFRAMLEIÐENDA

Í töflu 13 er sýnt reiknað afurðastöðvaverð til framleiðenda 1. september frá 1993 til 2026 miðað við 4,2%
fitu og 3,4% prótein, en beingreiðslur til bænda voru teknar upp sem stuðningur við mjólkurframleiðslu á
Íslandi í stað niðurgreiðslna á mjólkurafurðum á heildsölustigi árið 1993. Verð í töflu 13 eru ekki verð sem
eru greidd til framleiðenda á hverju ári; taflan sýnir verð sem sett er upp miðað við fasta dagsetningu og
fast efnainnihald til að sýna hvernig greiðslur þróast ár frá ári, samkvæmt ákveðnum forsendum.

Í töflu 13 er einnig sýnt hvernig ríkisstuðningur til nautgriparæktarinnar hefur þróast, reiknað í krónum á hvern lítra mjólkur samkvæmt heildargreiðslumarki hvers árs. Rétt er að benda á að hluti stuðnings til nautgriparæktarinnar fer ekki til mjólkurframleiðslu, einkum frá árinu 2017, raunverulegur stuðningur til mjólkurframleiðslu er því lægri en sýnt er í töflu 13.

Tafla 13. Viðmiðun fyrir verð til framleiðenda á lítra af mjólk með 4,2% fitu og 3,4% próteini pr. 1. sept. ár hvert 1993 – 2025.

Ár	Afurðastöðvaverð	Beingreiðsla á lítra*	Tekjur bónda á lítra	Hlutfall beingreiðslna af tekjum
1993	28,30	24,77	53,07	47%
1994	28,22	24,77	52,99	47%
1995	28,26	24,62	52,88	47%
1996	29,89	25,79	55,68	46%
1997	32,02	27,44	59,46	46%
1998	33,68	28,86	62,54	46%
1999	35,29	30,09	65,38	46%
2000	37,35	31,89	69,24	46%
2001	39,10	33,48	72,58	46%
2002	41,61	35,81	77,42	46%
2003	42,97	37,14	80,11	46%
2004	44,00	42,36	86,36	49%
2005	45,52	43,37	88,89	49%
2006	46,76	43,93	90,69	48%
2007	49,79	42,60	92,39	46%
2008	65,37	45,89	111,26	41%
2009	72,59	46,53	119,12	39%
2010	72,59	48,59	121,18	40%
2011	79,20	50,09	129,29	39%
2012	82,32	53,29	135,61	39%
2013	84,87	54,10	138,97	39%
2014	84,60	51,72	136,32	38%
2015	86,70	46,79	133,49	35%
2016	88,62	48,94	137,56	36%
2017	89,46	45,94	135,40	34%
2018	92,62	45,92	138,54	33%
2019	93,85	46,85	140,70	33%
2020	99,01	48,73	147,74	33%
2021	101,80	49,33	151,13	33%
2022	117,02	48,67	165,69	29%
2023	132,41	56,09	188,50	30%
2024	133,02	58,97	191,99	31%
2025	139,50	60,62	200,12	30%

*Allur ríkisstuðningur til Nautgriparæktarinnar deilt á lítra greislumarks á verðlagi viðkomandi árs.

Við upphaf beingreiðslna var afurðastöðvarverð á lítra 28,3 krónur og beingreiðsla á hvern lítra 24,77 krónur. Hlutfall afurðastöðva í greiðslum til bænda var þá um 53% af þeim greiðslum sem kúabændum voru greiddar fyrir hvern framleiddan lítra.

Séu tölur í töflu 13 skoðaðar sést að beingreiðslur hafa frá árinu 1993 lækkað úr því að vera 47% af tekjum á hvern lítra í 30% af tekjum á hvern lítra 2025. Sett í alþjóðlegan samanburð þá var stuðningur við mjólkurframleiðslu í Bandaríkjunum Norður Ameríku metinn 45% af framleiðslukostnaði mjólkur árið 2016 (Heimild: Congress thumbs its nose at WTO and The Doha Round – U.S. Federal and state subsidies to agriculture).

Séu greiðslur ríkissjóðs til stuðnings nautgripærættarinnar á tímabilinu 2004-2025, reiknaðar á verðlag 2025, með vísitölu neysluverðs 31. desember hvert ár, kemur í ljós að á tímabilinu hefur ríkisstuðningur til nautgripærættar lækkað að raungildi um 3.177.000.000 krónur á ári, eða 26%.

Frá 2004 til 2025 hefur eftirspurn eftir mjólkurvörum aukist um 52,7%, mælt á fitugrunni, og íslenskir kúabændur hafa svarað kalli markaðarins með því að auka framleiðslu mjólkur. Þrátt fyrir aukna framleiðslu hefur heildarstuðningur ríkisins lækkað að raungildi. Lækkun stuðnings á hvern lítra greiðslumarks (og framleiddrar mjólkur) er þess vegna meiri en lækkun á heildar ríkisstuðningi. Að raungildi nemur lækkun stuðnings á hvern lítra innan greiðslumarks á tímabilinu 2004-2025 samtals rúmum 57 krónum á hvern lítra, eða um 49% - það er helmingi lækkun frá stuðningi ársins 2004.

Ef ríkisstuðningur hefði fylgt verðlagsþróun og framleiðsluaukningu frá 2004 til 2025 hefði stuðningur við mjólkurframleiðslu árið 2025 verið um 18 milljarðar. Vegna lækkandi stuðnings frá 2004 var ríkisstuðningur þess í stað um 9,2 milljarðar króna. Ef leiðréttá ætti fyrir skerðingar liðinna ára þyrfti ríkisstuðningur að hækka um 95% - eða tæplega tvöfaldast.